

Tarih:16.08.2009

Sayı: 2009/19

Geçici deprem vergileri bütçenin kalıcı geliri oldu

Bundan 10 yıl önce yaşanan ve Devlet Planlama Teşkilatı, Dünya Bankası, TÜSİAD gibi kuruluşlar tarafından ekonomik maliyeti 17 ile 24 milyar lira arasında açıklanan Marmara depremi için 2009 yılının Haziran ayına kadar halktan 24.1 milyar lira (katrilyon) “deprem vergisi” toplandı. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın (İSMMMO) yaptığı hesaplama göre, 2000 yılında “yaraları sarmak” gerekçesiyle getirilen “deprem vergilerinden” bu yıl sonuna kadar elde edilecek gelir ise 27.2 milyar lira olacak.

İSMMMO'nun “Deprem Vergileri Bütçeye Yama Oldu” başlıklı derlemesine göre, ek gelir, ek kurumlar, ek emlak, ek motorlu taşıtlar vergilerinden sağlanan gelir hariç sadece, özel işlem ve özel iletişim vergileriyle 16 milyon hanenin yaşadığı Türkiye'de devletin deprem için her aileden tahsil ettiği tutar aile başına 1.7 bin liraya ulaştı. Kişi başına ödenen deprem vergisinin miktarı da 375 lirayı bulacak.

Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün verileri, yetkililerin açıklamaları, DPT, TÜSİAD ve Dünya Bankası'nın maliyet hesaplamalarından yararlanılarak hazırlanan İSMMMO'nun araştırmasına göre, 10 yıl önce geçici olduğu belirtilerek getirilen vergilerin önemli bir kısmı “kalıcı” hale geldi. Toplanan vergilerin miktarı, depremin öngörülen maliyeti aşmasına karşın felaketin açtığı yaralar bir türlü sarılamadı. Depremin hemen ardından ek gelir ve kurumlar vergisi, ek emlak vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi, özel iletişim vergisi, özel işlem vergisi ihdas eden 4481 sayılı Kanunla zararların karşılanması amaçlandı. Vergiler bu çerçevede toplanmaya başlandı. 4481 sayılı Kanun 31.12.2003 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılrsa da özel iletişim vergisi “Gider Vergileri Kanunu” kapsamına alındı.

İSMMMO Başkanı Yahya Arıkan, deprem vergisi olarak anılan yöntemle hala halktan toplanarak bütçe gelirleri içine yerleştirilen ortalama 25 milyar liranın hangi “yıkıntıyı” imar ettiğini kimsenin sorgulamadığını belirtti. Bugüne kadar deprem vergileriyle gerçekleştirilen hizmetlere ilişkin net bir bilgiye ulaşmanın pek mümkün olmadığını ifade eden Arıkan, verilere ilişkin değerlendirmesinde “Çeşitli bürokrat ve uzmanlar tarafından yapılan açıklamalar hemen hemen tüm projelerin yurt dışından

sağlanan kredilerle gerçekleştirildiğini ortaya koydu. Bu durumda deprem vergilerinden toplanan para, adresine ulaşmamıştır” dedi. “Deprem yaralarını sarmak” gerekçesiyle 10 yılda toplanan 24.1 milyar liralık verginin çeşitli kurumların 12 ile 19 milyar dolarlık depremin ekonomik maliyetine ilişkin tahminlerinin üstünde bir para olduğuna dikkat çeken İSMMMO Başkanı sözlerini şöyle sürdürdü: “TÜSİAD'ın 17 milyar dolarlık (bugünkü 1.45 liralık dolar kuru üzerinden 24.6 milyar lira) tahmini kadar para toplanmıştır. Buna karşın deprem bölgelerindeki yaraların tam olarak sarılamaması ve güçlendirme çalışmalarının bitirilmemesi devletin depremzedeye borçlu olduğunu göstermektedir. Halktan deprem vergileriyle toplanan paralar bütçeye gelir yazılırken, deprem güçlendirme çalışmaları için kredi arayışları felaketin üzerinden 10 yıl geçmesine rağmen devam ediyor. Halk deprem vergileri konusunda sorumluluğunu yerine getirmiştir, ancak devlet getirmemiştir.”

İSMMMO'nun Marmara Bölgesi'nde büyük felaketin 10. yıldönümünde mercek tuttuğu deprem vergileriyle ilgili araştırmasının sonuçları şöyle:

Deprem felaketinin yol açtığı hasarın ekonomik büyüklüğü, çeşitli kurumlarca 12 ile 19 milyar dolar aralığında hesaplandı. TÜSİAD, 17 milyar dolar olarak hesaplarken, Devlet Planlama Teşkilatı 15-19 milyar dolar, Dünya Bankası 12-17 milyar dolar öngörüsünde bulundu. TÜSİAD zararın gayrisafı yurtiçi hasılanın yüzde 9'una, DPT yüzde 8-10'nu, Dünya Bankası ise yüzde 6.3 ile yüzde 9'una eşit olduğuna dikkat çekti.

Bunun üzerine, “deprem vergileri” gündeme geldi. İlk olarak cep telefonundan bankacılık işlemleri ve vergi beyannamelerine, Spor Toto kuponlarından Milli Piyango biletlerine, uçak biletlerinden gümrük ve pasaport işlemlerine kadar birçok hizmete “depreme özel vergi” getirildi. Bunların adına “Özel İşlem Vergisi” ve Özel İletişim Vergisi” denildi. Konulan vergiler öyle büyük tutarlara ulaştı ki, sadece Özel İletişim Vergisi 2004 yılında toplam bütçe gelirlerinin yüzde 1.8'ini oluşturdu. 2007 yılına gelindiğinde ise bu oran yüzde 2.8'e ulaştı.

10 yılda 24.1 milyar (katrilyon) lira toplandı

Özel İletişim Vergisi gelirleri

Yıllar	Toplanan tutar (binTL)
2000	420,07
2001	598,05
2002	852,25
2003	1,048,000
2004	1,882,000
2005	3,023,000

2006	3,577,724
2007	4,2105,17
2008	4,550,775
2009 (a)	2,136,721
TOPLAM	22,299,113

(a) Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel müdürlüğü verilerine göre, 2009 yılı haziran ayı itibarıyla elde edilen gelir. Yıl sonu beklenti hedefi 5.198.913 bin lira.

Özel İşlem Vergisi 2004 yılı başında kaldırılrsa da dört yılda bu yolla yaklaşık 1.8 milyar lira bütçeye aktarıldı. Kalıcı hale gelen ve en önemli gelir kaynağı bugün sayıları 65 milyonu aşan telefon abonelerinden alınan Özel İletişim Vergisi” ise 10 yılda halkın cebinden 22.3 milyar lira çıkmasına neden oldu.

Buna göre, 1999 ile 2009 yılının haziran ayına kadar “deprem vergileri” adı altında halktan 24.1 milyar lira, eski ifadeyle 24.1 katrilyon lira toplanmış oldu. Üstelik bu rakam 2009 yılının Haziran ayı itibarıyla geçerli. Özel İletişim Vergisi'nde yıl sonu hedefi olan 5 milyar 198 milyon 913 bin lira dikkate alındığında yani 3 milyar 62 milyon 192 bin liranın daha tahsil edileceği hesaba katıldığında depremin halka yüklenen faturası yıl sonunda 27.2 milyar liraya ulaşmış olacak.

ÖZEL İŞLEM VERGİSİ GELİRLERİ (a)

Yıllar	Toplanan tutar (BinTL)
1999	7964
2000	212863
2001	320280
2002	512674
2003	663562
TOPLAM	1,717,343

(a) 1999 yılının aralık ayında getirilen Özel İşlem Vergisi 2004 yılında kaldırıldı.

Yaklaşık 16 milyon haneden oluşan Türkiye'de deprem felaketinin sarılması için her ailenin devlete aktardığı tutar 1 milyar 687 milyon 500 bin lirayı bulmuş olacak. Bu da 72 milyon nüfusa sahip ülkede her vatandaşın cebinden çıkan paranın 375 liraya ulaşması anlamına gelecek.

DAYANAĞI 4306 SAYILI KANUN VE 4605 SAYILI KANUN'LA GETİRİLEN ÖZEL İŞLEM VERGİLERİ VE TUTARLARI (a)

Özel işlem vergisi kalemleri (TL)	2000yılı tutarı	2001yılı tutarı	2002yılı tutarı	2003 tutarı
<i>Beyannameler sigorta prim bildiremeleri için</i>	500.000	2.000.000	4.000.000	6.000.000
<i>Gümrük İdarelerine verilen beyanname için</i>	1.000.000	8.000.000	10.000.000	15.000.000
<i>Taşıtların kayıt, tescil ve devirlerinde</i>	10.000.000	20.000.000	20.000.000	20.000.000
<i>Spor-Toto, Spor-Loto, Sayısal'da her kolon için</i>	10.000	40.000	60.000	60.000
<i>At Yarışlarında oynanan her bir bilet için</i>	20.000	80.000	120.000	120.000
<i>Silah Taşıma ve Bulundurma vesikaları için</i>	20.000.000	60.000.000	120.000.000	200.000.000
<i>Kara avcılığı ruhsat tezkerelerinden</i>	10.000.000	30.000.000	60.000.000	100.000.000
Havayolu iç hat yolcu taşımacılığında her bir bilet için.	500.000	3.000.000	4.500.000	7.000.000
<i>Dönüşlü biletler için</i>	1.000.000	6.000.000	9.000.000	14.000.000
<i>GSM aboneliği tesis edilenlerden</i>	2.000.000	10.000.000	10.000.000	16.000.000
<i>Tapu harç mükellefiyeti doğuran taraflardan</i>	5.000.000	10.000.000	15.000.000	25.000.000

(a) Tutarlar TL'den beş sıfır atılmadan önceki para birimiyle ifade edilmiştir.

Deprem ekonomik maliyetini aşan oranda vergi toplandı

“Deprem yaralarını sarmak” gerekçesiyle toplanan 24.2 milyar lira TÜSİAD'ın 17 milyar dolarlık (24.6 milyar lira), Dünya Bankası'nın 12 milyar dolarlık (17.4 milyar lira) ve DPT'nin 15 milyar dolarlık (21.7 milyar lira) ekonomik maliyet hesabını aştı. Üstelik doların 1.45 liralık bugünkü kuru üzerinden. Ancak, buna rağmen ne deprem bölgelerindeki yaralar tam olarak sarılabildi ne de deprem sonrasında güçlendirilmesi gereken yapıların tümü güçlendirilebildi.

HATIRLATMA İÇİN:

Deprem güçlendirme çalışmaları için kredi arayışları felaketin üzerinden 10 yıl geçmesine rağmen devam ediyor. Bu kapsamda, Marmara depreminden 6.5 yıl sonra 2006 yılında Dünya Bankası ile İstanbul'un Sismik Riskinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi' (İSMEP) için anlaşma imzalandı. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Dünya Bankası arasında imzalanan kredi anlaşmasının ardından Avrupa

Yatırım Bankası'yla da ek kredi anlaşması gerçekleştirildi. 2006 - 2014 yılları arasında tamamlanacak olan projenin toplam kredi miktarı ise 610 milyon Avro olarak açıklandı.

İstanbul Valisi Muammer Güler bir süre önce İstanbul'da depreme hazırlık çalışmaları için iki yeni kredi anlaşması görüşmelerinin devam ettiğini, bunlardan birinin 140 milyon dolarlık Körfez İşbirliği Konseyi'nden sağlanacağını söyledi. Güler, kredinin diğer kısmının da Avrupa Komisyonu Yatırım Bankası'ndan alınması planlanan 300 milyon dolar olduğunu belirtti.

Kamu binalarında çalışmaların devam ettiğini belirten İstanbul Vali Yardımcısı Hikmet Çakmak ise bir süre önce bir gazeteye yaptığı açıklamada, bugüne kadar sağlanan kredilerin 200 milyon Avro'sunun kullanıldığını söyledi. 426 okulun güçlendirmesinin 177'sinin de yeniden yapımının tamamlandığını belirten Çakmak, halen 85 okul, 7 poliklinik ve hastanede çalışmaların sürdüğünü kaydetti. Çakmak, iki hastane ve bir poliklinikte güçlendirme çalışmalarının tamamlandığını, yedi sosyal hizmet binası, beş yurdun depreme karşı güçlendirildiğini, iki yurttaki çalışmaların sürdüğünü anlattı. Ancak, inceleme kapsamında toplam 1900 okul, 48 sağlık kurumu bulunduğunu hatırlatan Çakmak, "Bayındırlık bile kendi binasını onarıyor. Yaptığımızı yeniden yapmak zorunda kalıyoruz. Bir teşkilat, kendi yaptığı binayı onarmak durumunda kalıyor. Deprem konusunda şu ana kadar gösterilen çaba da yeterli değil" demişti.

Güçlendirme çalışmaları

Dönemin yani 1999 yılının Afet İşleri Genel Müdürü Rüçhan Yılmaz, depremden kısa bir süre sonra yaklaşık 240 bin binanın, 1200 mimar ve mühendis tarafından incelenerek rapor hazırlandığını söylemişti. Yılmaz, 67 bin binanın "ağır", 68 bin binanın "orta" ve 80 bin binanın da "az" hasarlı olduğunu tespit ettiklerini belirtse de hala bu binaların tamamının güçlendirildiği söylenemiyor.

Bayındırlık ve İskan Bakanı Faruk Nafiz Özak ise, bu açıklamadan 10 yıl sonra 2009 yılının ocak ayında CHP Adana Milletvekili Hulusi Güvel'in soru önergesine verdiği yanıtta, 80 bin civarındaki kamu binasından sadece 4 bininin depreme dayanıklılık analizlerinin yapıldığını açıkladı.

Kamu binaları ve okullarda durum

Bu arada, Bayındırlık Bakanlığı'nın güçlendirme çalışmalarıyla ilgili paylaştığı verilere göre; okul, hastane ve benzeri 77 bin 522 kamu binasından ancak 764'ünün güçlendirilmesi tamamlandı. 32 bin 432 okul binasından 276'sı, 9 bin 503 hastaneden 55'i güçlendirildi. Eski Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik ise 2007 yılında yaptığı açıklamada, Türkiye genelinde toplam 400 bin derslik bulunduğunu, bunların 110 binin 2003-2007 yılları arasında yapıldığını belirtmişti. Bu dönemde yapılanların depreme dayanıklı inşa edildiğini anlatan Çelik, 2002 yılından bu yana eğitim binalarının depreme karşı güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında 275 milyon YTL

harcandığını açıklamıştı.

Kentlerde neler yapıldı?

İSTANBUL: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Fatih, Beyoğlu, Zeytinburnu, Bakırköy, Bahçelievler, Avcılar, Bayrampaşa, Küçükçekmece ve Adalar'da tarama çalışmaları yaptı. Buna göre, Zeytinburnu'nda incelenen 16 bin 31 binanın 2 bin 295'i hala yüksek risk taşıyor. Fatih'te 38 bin 580, Küçükçekmece'de 60 bin 938 binanın tarama çalışmaları sürüyor. Bu projelerin maliyeti 52 milyon 200 bin lira. Sırada, Bakırköy, Beyoğlu, Eminönü, Avcılar, Adalar, Bahçelievler, Bayrampaşa, Küçükçekmece var. Sağlam yapıların da büyük bölümü 2. derece deprem kuşağı standartlarına göre yapılmış durumda.

KOCAELİ: Depremde en büyük zararı gören kent oldu. Verilere göre 9 bin 399 kişi yaşamını yitirdi, 9 bin 881 kişi de yaralandı. Yıkılan ve ağır hasar gören bina sayısı 35 bin 180 olarak açıklandı. Deprem sonrasında kurulan 13 bin 132 prefabrik konuta 60 bin kişi yerleştirildi. Kentte 17 bin 500 adet de kalıcı konut yapıldı.

SAKARYA: 3 bin 891 kişinin hayatını kaybettiği, 5 bin 180 kişinin yaralandığı açıklandı. Resmi kayıtlara göre, 24 bin 698 konut yıkıldı. 18 bin 604 konut orta derecede hasar gördü. Bu konutların imarı için yapılan çalışmalardan tam anlamıyla sonuç alınamadı.

YALOVA: Kentte 3 bin kişi hayatını kaybederken 13 bin 989 bina yıkıldı, 40 bin 689'u hasar gördü. Soğucak, Subaşı ve Çalica ilçelerinde 6 bin kalıcı deprem konutu yapıldı. Ancak konutların şehir merkezine uzaklığı ve altyapı sorunları hep konuşuldu.